

Niko Rupel

Radovljica

LITERARNOZGODOVINSKE EKSKURZIJE PO GORENJSKEM

I. Radovljica z okolico

V tem starodavnem mestu, ki se dviga nad sotočjem Save Dolinke in Save Bohinjke, naj najprej opozorim na rojstno hišo *Antona Tomaža Linharta**, prvega slovenskega dramatika in zgodovinarja. Hiša stoji v ožini ob vstopu v stari del mesta. Opazimo jo takoj, saj jo spoznamo po spominski plošči. Ta nam pove, da se je Linhart rodil tu 11. decembra 1756. Kot je znano, mu je bil oče moravski Čeh, po poklicu nogavičar, mati pa domačinka iz ugledne meščanske hiše. Ker je bila družina velika, je naš dramatik še kot otrok lahko opazoval razlike v življenju ljudi, zlasti meščanov, okoliških kmetov ter grajske gospode. Čeprav je po šolanju v domačem kraju Radovljico zapustil, so mu mladostna spoznanja v marsičem pomagala pri njegovem kasnejšem literarnem delu.

Ko stopimo na trg, danes imenovan po Linhartu, zagledamo na desni spomenik Josipini Hočevarjevi, radovljiški rojakinji in dobrotnici. Spomenik je delo Jožefa Pavlina, podobarja v Radovljici, ki je izdelal tudi nagrobnik pesniku Antonu Medvedu na Žalah v Kamniku.

V najvišji stavbi na trgu — v graščini — njeno pročelje krasijo številne štukature — je v prvem nadstropju lepo urejen čebelarški muzej, edini v državi ter eden redkih na svetu te vrste. V njem so razstavljene poleg ostalih ekspozitov številne panjske končnice. Te so zanimive zlasti za ljubitelje ljudske umetnosti, saj so na njih upodobljeni motivi, ki jih srečujemo v slovenskem ljudskem slovstvu.

Opozorim naj še na prizadevanja kulturnih delavcev, ki nameravajo v kratkem v graščini urediti tudi Linhartovo spominsko sobo.

Ker je mesto v dolgih stoletjih spreminjalo svojo podobo, zlasti še po požaru leta 1835, bi težko ugotavljali posamezne podrobnosti. Kljub temu pa si je vredno ogledati nekaj hiš na mestnem trgu, gotsko cerkev s fresko sv. Krištofa na pročelju itd.*

V Radovljici so se rodili še nekateri pomembnejši možje. Tako *Peter Kupljenik*, protestantski pridigar in Trubarjev pristaš (r. okr. 1520-30, u. v tujini po l. 1590). Živel je nekaj let v Kropi, pridigal v Lescah in Begunjah. V Radovljici je imel okrog 1580 celo svojo hišo.

Radovljičan je bil tudi *Fran Hlavka*, po poklicu časnikar (r. 1853, u. v Lj. 1882), ki je bil od 1878 korektor v Narodni tiskarni v Ljubljani in je z dopisi sodeloval pri SN ter kot urednik nadomeščal obolelega Josipa Jurčiča.

* Za zelo znane književnike navajam le skope podatke.

* Kogar zanimajo podrobnejši podatki o razvoju mesta, mu svetujem razpravo dr. Ceneta Avgušтина: Naselbinski razvoj Radovljice, Snovanja (priloga Glasa), leto VI, št. 6.

Leta 1898 se je rodil v tem mestu *Vlado Rojec*, šolnik, publicist in urednik. Pisal je pesmi, črtice ter napisal mladinsko igro *Prstan*.

Omeniti velja še *Antona Fistra* (Füster), politika, rojenega 1808 v Radovljici, zanimivo osebnost svojega časa. Kot teolog in filozof je služboval v Ljubljani in Trstu ter postal celo profesor pedagogike na dunajski filozofski univerzi. Družil se je z Matijo Čopom in Francetom Prešernom. Ob marčnih dogodkih leta 1848 se je znašel na barikadah skupaj s študenti in delavci. Zaradi sodelovanja z revolucionarji se je moral umakniti (Hamburg, London, New York). Umril je na Dunaju 1881, kamor se je vrnil preko Gradca 1876.

Praden se poslovimo od Radovljice, naj povem, da so daljši ali krajši čas tod živeli tudi nekateri drugi slovenski književniki. Fran Saleški Finžgar se je v Radovljici šolal dve leti. V sedanjem času pa si je za svoje bivališče izbral Radovljico književnik *Vladimir Pavšič* — *Matej Bor*.

V Mošnjah, vasici, oddaljeni komaj nekaj sto metrov od gradu Podvin, sta bila doma Anton in Josip Berce. *Anton Berce* (r. 1860, u. 1922 v Kranju) je kot duhovnik služboval po raznih krajih (Borovnica, Senožeče, Sodražica, Sora). Uveljavil se je kot prevajalec iz češčine s psevdonimom Podvidovski (Edv. Jelinek: *Ukrajinske dume*, SN 1888). Dopisoval je zlasti v SN.

Josip Berce (r. 1883, u. 1914 v Budimpešti), po poklicu profesor romanistike, je kot kritik in dopisnik sodeloval pri LZ in Slovanu. Bil je tudi tajnik Zveze slovenskih dramatičnih društev in arhivar Dramatičnega društva. Kot zanimivost naj povem, da je leta 1913 vodil slovenske Sokole na mednarodno tekmovanje v Pariz.

Na drugi strani gorenjske magistrale nasproti Mošnjam leži vas Otok. V Zgornjem Otoku je bil doma pesnik *Ivan Resman* (r. 1848, u. v Lj. 1905). Študiral je v Ljubljani gimnazijo, potem pa služboval dalj časa pri železnici. Za dijaško proslavo, posvečeno Valentinu Vodniku in Francetu Prešernu, je pripravil v ljubljanski čitalnici leta 1869 prolog. Nekako v tem času je nastopal tudi pri igrah Dramatičnega društva. Poleg pesmi, objavljenih v Z in LZ in zbranih v knjižici *Moja deca* (Celje, 1901), je poslovenil za gledališče igrice Srce je odkrila (psevdonim: Ivan Ameriški). Vrsto člankov je objavljaval v vseh takratnih časopisih, znan pa je bil še kot govornik (v Dol. Logatcu npr. je na slovesnosti leta 1884 govoril o Jurčiču).

V Novi vasi pri Radovljici, t.j. naselje med Radovljico in Zapužami na poti proti Begunjam, se je rodil pisatelj *Janez Božič* (r. 1829, u. 1884 v Kortah). Gimnazijo je obiskoval v Ljubljani, kjer je bil sošolec Janeza Trdine in Matije Valjavca. Po študiju bogoslovja v Ljubljani je služboval na Reki kot suplent po Trdinovem posredovanju. Kasneje je študiral klasično in slovansko jezikoslovje na Dunaju. Zaradi bolezni (okvara sluha) je študij opustil in prevzel leta 1865 uredništvo *Slovenca*. Prosto je poslovenil povest »Stric Tomaž ali življenje zamorcev v Ameriki od Henriete Stowe« (Celovec, 1853). Torej je Božičev prevod prvi slovenski prevod znanega ameriškega realističnega romana *Koča strica Toma* — in to skoraj neposredno po njegovem izidu.

Naj še pripomnim, da je v Novi vasi preživel precej dni svoje življenjske jeseni slovenski pesnik Alojz Gradnik, ki si je tu postavil počitniško hišico tik ob potoku.

II. Iz Begunj v Lesce

(skozi Rodine, Smokuč, Doslovče, Žirovnico, Vrbo in Hraše)

Ko prispemo v Begunje, si je najprej vredno ogledati muzej talcev v desnem delu graščine, ki nas spominja na nedavno zgodovino. Ob sprehodu po graščinskem parku mimo grobišč ustreljenih talcev bomo verjetno pomislili tudi na literarne ubeseditve grozot v teh zaporih.

Skozi vas se napotimo v Drago, lepo dolino, v kateri so nacisti pokopavali talce. Tu nas najprej pozdravijo mogočne razvaline gradu Kamen. O njegovem nekdanjem lastniku poje tudi ljudska pesem Pegam in Lambergar. Podatke o tem najdemo že v Valvasorjevi »Slavi«. Danes je grad zaščiten, opravljena pa so bila tudi vsa potrebna dela, da bi preprečili nadaljnje propadanje.

Ob povratku v Begunje se spomnimo, da je bil tu doma *Anton Jeglič* (r. 1850, u. 1937), znan kot ljubljanski škof, ki pa se je v mlajših letih tudi vneto slovstveno ukvarjal. Napisal je več povesti (*Hudobni sin*, *Nevera*, *Strupena Neža*) s psevdonimom A. J. Dobrčan. Ime si je izbral pač po bližnji gori Dobrči, ki se dviga desno nad Begunjami. Zapisoval je tudi ljudske pesmi.

V Begunjah se je rodil še *Jakob Prešeren* (r. 1888), potopisni in planinski pisatelj. Svoje zapise je objavljajal predvsem v *Planinskem vestniku*.

Iz Begunj se odpravimo po cesti, ki se vije proti severozahodu tesno ob vznožju Sv. Petra (na vrhu hriba je znamenita cerkvice s freskami) skozi Poljče v vasico Rodine. Tu je rojstna hiša pisatelja *Janeza Jalna* (r. 1891, u. 1966 v Ljubnem). Napis na spominski plošči, vzdani na hiši, nam pove:

V TEJ HIŠI
JE BIL ROJEN 26. MAJA 1891
JANEZ JALEN
SLOVENSKI PISATELJ

Jalna poznamo kot avtorja znanih povesti *Ovčar Marko* (rahlo zgodovinsko obarvan z dogodki iz časa čebelarja Janše), *Trop brez zvoncev*, *Cvetkova Cilka*, *Bobri* itd. Manj znana so njegova odrska dela (*Dom*, *Srenja*, *Bratje*).

Ko zapuščamo Jalnov dom, omenimo, da so v gozdičku na levi strani ceste razvaline rimske podeželske vile.

Kmalu pridemo v Smokuč, kjer se je rodil *Tomo Zupan* (r. 1839, u. 1937 na Okroglem pri Kranju), zanimiva osebnost in »največji ljubitelj prešernin«, kot je o njem zapisal F. S. Finžgar. Bil je profesor na nižji gimnaziji v Kranju ter na ljubljanski gimnaziji in nekaj časa vodja Alojzijevišča. V LZ je leta 1881 objavil spis v treh nadaljevanjih *Iz Preširnovega življenja*. Leta 1919 pa je dal na lastne stroške postaviti ploščo na rojstni hiši Matije Čopa v Žirovnici.

Pot do Doslovč ni dolga. S ceste zavijemo na desno skozi vas mimo vaškega vodnjaka do Finžgarjevega doma. Rojstno hišo *Frana Saleškega Finžgarja* (r. 1871, u. 1962) so pred leti uredili, da bi jo ohranili kot dom uglednega pisatelja in kot primer skromne kajžarske domačije. Otvoritev odkupljenega in preure-

jenega doma je bila ob stoletnici pisateljevega rojstva. Danes si lahko v spodnjih prostorih ogledamo stalno zbirko, posvečeno pisateljevemu življenju in delu, v zgornjih pa dom, kakršnega poznamo iz Finžgarjevih opisov. Pred obnovljeno hišo je še rekonstruirana kašča.*

Vojni čas je kriv, da danes ni več Finžgarjeve planinske kočice Murke na Zatreški planini. Doživetja v Murki je pisatelj popisal v povesti *Gospod Hudournik*. Če pogledamo proti Stolu, nas nekako sredi gore na avtorja Slave vojvodine Kranjske spominja Valvasorjev dom.

Precej verjetno je, da je bil prav v Doslovčah doma mecen *Luka Knafelj* (r. okr. 1620, u. 1671). V oporoki je določil pretežni del svojega imetja za dijaške podpore, ki so slovenskim študentom v obdobju skoraj dvestotih let omogočale študij na Dunaju.

Skozi vas se spet vrnemo na cesto in nadaljujemo pot proti Breznici. Tu je bil rojen *Jožef Žemlja* (r. 1805, u. 1843 na Ovsišah pri Podnartu), Prešernov rojak, ki je s svojimi pesmimi sodeloval pri Kranjski Čbelici (za psevdonom si je izbral znak**). Po vsej verjetnosti je Žemlja tudi avtor pesmi *Poletni večer* (*Illyrisches Blatt*, 1828), ki je nastala ob čebelnjaku velikega čebelarja Antona Janše (1734—1773), katerega dom je v tej vasi.

Naša naslednja postaja je Žirovnica. Tu se je rodil Prešernov najboljši prijatelj, filolog in literarni kritik *Matija Čop* (r. 1797, u. 1835 v Tomačevem). Plošča na njegovi rojstni hiši ima vklesano naslednje besedilo:

V tej hiši se je rodil

26. 1. 1797

MATIJA ČOP

velikan učenosti

Postavil Tomo Zupan 1919

Kdo je bil Zupan, smo spoznali že poprej, Čopova prizadevanja pa so nam znana, zato jih to pot ne bi spominjal. Omeniti pa se mi zdi potrebno mlajšega Matijevega brata *Janeza Čopa* (r. 1810, u. 1846 na Dunaju), ki se je udejstvoval kot literat. Več njegovih pesmi je ostalo v rokopisu, Sonet (prvi verz se glasi: Razumeš jezik večne porodnice?) pa je izšel v 5. zvezku *Kranjske Čbelice* (1848). In končno naj dodamo, da od tod izvirajo tudi Kersniki (Kresniki), predniki pisatelja Janka Kersnika.

Iz Žirovnice se preko ravnih travnikov (poti je več) odpravimo do Vrbe, rojstne vasi največjega slovenskega pesnika *dr. Franceta Prešerna* (r. 1800, u. 1849 v Kranju). Njegova rojstna hiša, po domače se pravi pri Ribiču, stoji ob cesti, ki pelje skozi vas. Na hiši, v katero vodijo strme kamnite stopnice, je spominska plošča z napisom:

V tej hiši se je rodil

Dr France Preširen

3. decembra 1800.

Slovensko pisateljsko društvo 15. sept. 1872

* Opozorim naj na knjižico »Kajža pri Dolencu v Doslovčah — kulturni spomenik in spominski muzej« (Jesenice, Odbor za odkup in ureditev Finžgarjeve rojstne hiše, Gorenjski tisk, Kranj 1971), ki vsebuje podrobnejše podatke.

Hiša je bila odkupljena in preurejena leta 1939. Znano je, da je hišo odkupila zlasti slovenska mladina. Zanimivo pa je, da je bil pobudnik za odkup daljni pesnikov sorodnik, pisatelj F. S. Finžgar. On je bil tudi blagajnik odkupnega odbora.

Ko vstopimo skozi nizka vrata, se znajdemo najprej v prehodni veži. Levo je največji prostor, imenovan »hiša«, za njo pa je še kamra. Naprej na levi je poleg vhoda v črno kuhinjo velika marmornata plošča, ki so jo vzdali ob ureditvi hiše. Na njej je poleg Župančičevih verzov vklesan še rodovnik Prešernov. Na desni strani vodijo iz veže v klet strme stopnice. V desni polovici hiše sta dandanes še dva prostora, ki ju uporablja kot stanovanje oskrbnik.*

Nedaleč za pesnikovo rojstno hišo se dviga cerkvena sv. Marka s srednjeveškimi freskami, ki jo je pesnik poveljal v prvem od Sonetov nesreče.

V Vrbi si je sredi vasi vredno ogledati tako imenovane »srenjske kamne«, na katerih so posedali nekdanji gospodarji ob volitvi župana ter odločali o drugih srenjskih zadevah.

Na poti proti Lescam se ustavimo spotoma še v Hrašah. Tu je bil doma *Janez Prešeren* (r. 1656, u. 1704 v Lj.), prvi predsednik akademije operozov, pisatelj različnih spisov v latinščini in pesnik.

V Hrašah je bil doma še pisatelj *Matej Brenc* (r. 1856, u. 1887 pri Sodražici). Po gimnaziji je služboval v Ljubljani kot korektor pri SN in kot urednik Ljubljanskega lista. V Zvonu je objavil novelo *Blaga oporoka*, v kateri je upovedil dijaškega mecena Luko Knaflja (gl. zgoraj!). Prozo in nekaj pesmi je prispeval tudi v Kres in SN.

Ko zapustimo Hraše, pridemo skozi podvoz pod gorenjsko magistralo v Lesce, danes industrijsko precej razvit kraj. Pred skoraj dvesto leti se je tu rodil *Anton Čop* (Tschopp), po poklicu sodnik (r. 1786, u. 1865 v Gradcu). V Ljubljani je spadal k Smoletovemu krogu. Družil se je tudi s pesnikom Prešernom in drugimi slovenskimi kulturnimi delavci. Prešeren mu je posvetil nemški sonet, objavljen v Carniolii 1843.

Z vrhnje savske terase pri Lescah je čudovit pogled proti Julijskim Alpam in Bledu.

III. Bled z okolico

Bled pozna prav gotovo vsak Slovenec, zato tudi ni čudno, da so njegove lepote opevali mnogi naši pesniki, neredko pa so tudi pripovedniki izbrali ta kraj z otokom sredi jezera ter z gradom na strmi skali za snovno prizorišče pripovedim. Naj za primer navedem samo Župančičevo pesem *Jezero* (LZ 1912), Kettejevo *Na Blejskem otoku* (LZ 1896) ali Miška Kranjca *Mesec* je doma na Bladovici, kjer je govora o Blejskem jezeru. Najlepše verze pa je Bledu posvetil pesnik Prešeren. Zato ni čudno, da stoji ob poti, ki se odcepi od jezera proti cerkvi, Prešernu posvečen spomenik. Na treh straneh so vklesani pesnikovi verzi:

* Podrobneje nas o Vrbi, zlasti o Prešernovem domu informira knjižica Vrba, Kulturni in naravni spomeniki Slovenije, Zbirka vodnikov 3.

(Spredej):

PREŠIRNU
Narveč svetá
otrokom sliši Slave!

(Levo):

Vremena bodo Kranjcem
se zjasnile,
Jim milše zvezde kakor
zdaj sijale.

(Desno):

Dežela kranjska nima
lepš'ga kraja,
Ko je z okol'co ta,
podoba raja.

Zadaj pa je še napis:

Literarno-zabavni klub
v Ljubljani.
1883.

Na Bled so vezani še mnogi drugi Prešernovi verzi. Spomnimo se samo na snovno ozadje Krsta pri Savici, ki je povezano z otokom.

Od pomembnejših mož, ki so bili doma z Bleda, naj omenim najprej *Blaža Ku-merdeja* (r. 1738, u. 1805 v Lj.), jezikoslovca in prosvetitelja. Študiral je pravo, kasneje pa je postal ravnatelj normalke v Ljubljani in okrožni šolski komisar. Napisal je vrsto jezikoslovnih razprav v nemščini, prevedel v slovenščino šolsko čitanko, bil Japljev sodelavec pri prevodu biblije ter zbiral gradivo za slovar. Znano je, da je čebelarju Janši pomagal pri njegovih dveh knjigah o čebelah.

Blejec je dalje *Tone Svetina* (r. 1925), pisatelj, ki tudi danes živi na Bledu. Pisati je začel 1950 črtice s partizanskimi in lovskimi motivi. Objavil je več povesti in novel, npr. *Lovčeva hči* (1957), *Orlovo gnezdo* (1963), najbolj znan pa je po romanu *Ukana*.

Na Bledu je bil rojen tudi *Peter Božič* (1932), ki piše prozo in drame.

Omenim naj še, da si je danes izbral Bled za svoje stalno bivališče pisatelj *Ivan Ribič*, znan po televizijskih in filmskih scenarijih in drugi prozi (npr. *Ljudje on-kraj reke*, *Sin*, *Kala*).

Preden se napotimo v okolico, si bomo na Bledu ogledali še vrsto naravnih zanimivosti, zlasti pa grad, preurejeni muzej na otoku in še kaj. Če se bomo odločili za sprehod okrog jezera, se med Mlinom in Zako spomnimo, da je tu počitniški dom slovenskih književnikov. Tu se je porodila marsikatera misel, ki se je potem uresničila v literarnih delih slovenskih književnikov.

Nedaleč od Bleda, v Zasipu, se je rodila pesnica *Vida Jeraj*, rojena Franica Vovkova (1875—1932). Pisala je ljubezenske in otroške pesmi. Njena zbirka *Pesmi* je izšla 1908. Napisala je še zbirko *Iz Ljubljane čez Poljane* (1921).

Iz Zasipa je bil tudi pesnik *Matija Torkar* (1832—1877), ki je pisal v Novice (npr. pesem »O večernici«).

Čeprav pisatelj *S'anko Lapuh* (r. 1905) ni bil rojen v Zasipu, je vendar tu preživel svoja mlada leta in tu so bili doma tudi njegovi starši. Študiral je v Ljubljani zgodovino in zemljepis, služboval pa v Mariboru, Ljubljani in Radovljici. Že vrsto let je sodelavec revije *Lovec*. Domači kraj in njegovo okolico je popisoval v svojih proznih delih, kot so zbirka črtic *Med lovci in pastirji* (1937), *Črni svatje* (1940) in *Žena s Poljan* (1967).

Na poti proti Gorjam se na Rečici spomnimo, da je bil tu rojen *Ivan Jan* (1921), ki od 1951 dalje objavlja prozo s partizansko tematiko v raznih časopisih in revijah. Napisal je dela, kot sta *Izpolnjena beseda* (1961) ali *Skozi zasede* (1963).

V Zgornjih Gorjah, kamor prispemo skozi Spodnje Gorje, se je rodil *Anton Kocjančič* (r. 1884, u. 1962). Kot pisatelj samouk je uporabljal psevdonim *Tilen Pavček* in *Tone Seljan*. Izdal je novelo *Požgana Radovna* (1950), izbor novel z naslovom *Stara Pokljuka* pa je izšel leta 1964.

Iz Gorij je bil doma še *Josip Švegel* (1836—1914), baron in graščak. Gimnazijo je obiskoval v Ljubljani, kjer je bil Stritarjev sošolec. Z njim je skušal tekmovati v pesništvu in prozi. Nekaj pesmi mu je objavil *Janežič* v *Slovenski bčeli* 1851 (*Pomladanski večer*, *Sonet*). V prozi pa je napisal pripoved *V Bledu*.

Omenim naj še *Andreja Žumra*, prav tako iz Gorij (r. 1847), ki je kot šolski nadzornik skrbel za berila, slovnice in abecednike ter urejal *Učiteljskega tovariša*. Za ta list je pridobil nove sodelavce, med njimi tudi *Frana Levca*.

Iz Poljščice pri Gorjah je doma pesnik *Valentin Cundrič* (r. 1938), sedaj profesor na Jesenicah. Svoje pesmi objavlja v raznih revijah, prvi samostojni zbirki pa sta bili *Pojoči grm* in *Krotko jutro* (1961). Zadnja njegova zbirka je izšla 1973 z naslovom *Soneti*.

Tu našo pot končamo in se vrnemo proti Bledu. Ob lepem vremenu se je vredno kje na poti okrog Rečice povzpeti na kak griček (npr. pri cerkvi tik nad železniško progo), s katerega nam pogled seže tja do vasic pod Stolom.

IV. Kamna gorica, Kropa, Podnart

Iz Radovljice se preko Save pripeljemo po strmi cesti v velikem loku na Lancovo. Od tod nas poti vodi na levo po dolini proti Kamni gorici. Nad dolino se na levi strani dviga *Pusti grad*, katerega razvaline so dobro vidne. S tega mesta je tudi lep pogled na vso radovljiško kotlino.

V Kamni gorici, kamor prispemo mimo Zgornje in Spodnje Lipnice, se ustavimo na trgu, kjer nas na hiši s številko 37, ki se ji po domače pravi *Debevčeva hiša*, opozori spominska plošča, da se je tu rodil *dr. Lovro Toman*. Celotno besedilo se glasi:

V tej hiši je bil porojen 10. avgusta 1827

Dr Lovro Toman

pesnik in domoljub slovenski.

Umril je v Rodavnu 15. avgusta 1870.

Postavilo Slovensko pisateljsko društvo 1887.

Po poklicu je bil Toman odvetnik. Znan je predvsem zaradi svojega političnega delovanja. Prvo pesem je objavil z naslovom *Prostost* v *Novicah* 1847. Izdal je pesniško zbirko »*Glasi domorodni*« (1849), svoje pesmi pa je pošiljal še v razna druga glasila (*Zora*, *Slovenska bčela*). Med drugim je bil tudi ustanovitelj *Slovenske Matice*.

Naslednji veliki mož, rojen v Kamni gorici, je bil slikar *Matevž Langus* (r. 1792, u. 1855 v Lj.), ki ga na tem mestu upoštevamo zlasti zato, ker je s svojim čopičem ustvaril prenekateri portret svojih sodobnikov, npr. Matije Čopa, Andreja Smoleta ali Primičeve Julije. Poleg tega je bil Langus dober Prešernov znanec. Na Langusovi rojstni hiši s številko 48, po domače se ji reče Matijeva hiša, je spominska plošča, ki pove:

Tu se je rodil

MATEVŽ LANGUS

slikar, roj. 9. sept. 1792

umerl 20. okt. 1855.

V Kamni gorici je bil doma še *Leopold Kordeš* (r. 1808, u. 1879 na Dunaju). Ukvarjal se je s publicistiko, bil pesnik in pripovednik. Svoja dela je objavljajl zlasti v časopisu *Illyrisches Blatt*, ki ga je nekaj časa tudi urejal.

Dalje je bil tu rojen in je tu tudi umrl *Jernej Uršič* (1784—1860), po poklicu duhovnik, ki je opisoval domače kraje ter sodeloval v Sloveniji ter v *Novicah*, kjer je objavil ljudsko pesem *Lavdon* (1859). Zložil je tudi pesem *Življenje* (1847).

Kamnogoričan je bil *Vladimir Kapus* (r. 1885, u. med zadnjo vojno), publicist in lovski pisatelj. Dalj časa je služboval kot uradnik pri železnici. Še kot dijak je pisal pesmi in novele. Po upokojitvi leta 1922 pa se je ponovno posvetil pisateljevanju. Bil je sotrudnik pri raznih časopisih.

Preden se poslovimo od Kamne gorice, naj povem, da je Župančičeva Žebljarska nastala prav po pesnikovem obisku v tem kraju, v katerem se je nekoč večina vaščanov ukvarjala s kovaštvom. Leta 1947 je pesnik Župančič povedal o nastanku Žebljarske tole: »Izmučeni obrazi, upali od mnovega dela in slabega življenja — zunaj pa so cvetele zlatice. Ko sem odšel, sem še dolgo povsod videl žeblje, pa rumene zlatice, najbolj pa me je preganjal ritem. Naposled se je pesem ulila, da sem komaj dohajal s pisanjem.«

Ko pridemo iz Kamne gorice do lipniške osnovne šole, imenovane po revolucionarju in učitelju Stanetu Žagarju, zavijemo na desno in že smo po nekaj ovinkih v Kropi. Tu takoj opazimo, da so se prebivalci kraja že stoletja ukvarjali s kovaštvom. O tem nam pričajo številni kovani izdelki, ki so danes naselju v

okras. Zgodovino kraja spoznamo najlepše, ko se odločimo za ogled kovaškega muzeja. V delo nekdanjih prebivalcev Kroke pa se vživimo, če si podrobno ogledamo vigenjc Vice.

Tudi Kropa je dala Slovincem veliko pomembnih mož. Tu je bil rojen *Fran Potočnik* (r. 1811, u. 1892 v Gorici), po poklicu stavbni inženir, dober Prešernov prijatelj. On je bil tisti, ki je vzpodbujal Matevža Langusa, naj portretira pesnika Prešerna, a žal zaman. Zanimivo je npr. še, da je veliko prispeval za pesnikov nagrobnik v Kranju.

Iz Kroke je bil dalje *Jurij Varl* (r. 1812, u. 1874 v Velesovem), duhovnik in Metelkov učenec. Zlagal je pesmi in dopisoval v Danico.

Kropar *Janez Šolar* (r. 1827, u. 1883), ki je bil profesor in šolski nadzornik, je pisal o jezikoslovnih in šolskih stvarih. Zanimivo je zanj, da je za časa svojega službovanja v Gorici vzbudil v Gregorčiču ljubezen do slovenskega jezika.

V Kropi se je rodil še *Janez Ažman* (r. 1842, u. 1910), ki je dopisoval v različna glasila. V Učiteljskem tovarišu je objavil svoj spis *Darila in šiba v ljudski šoli* (1867).

In končno naj omenim še Kroparja *Radivoja Poznika* (r. 1850, u. 1891 v Dunajskem Novem mestu), vnetega zbiralca ljudskega blaga. Po poklicu je bil gradbeni inženir in je v času, ko je služboval na Dunaju, bil Stritarjev prijatelj (napravil mu je tudi načrt za hišo). V dijaških letih je zbiral ljudske pesmi, ki jih pa ni uspel izdati, ampak je njegovo zbirko kasneje porabil Štrekelj. Poznik je objavil nekaj pripovedk, npr. *Trije bratje*, *Lepa grofična* (Zvon 1880), in *Mrtvaški snubec* (LZ 1882).

Ko si bomo ogledali tudi ostale zanimivosti kraja, ne pozabimo stopiti v zadrudni dom, v katerem je vzdana spominska plošča z verzi Otona Župančiča, ki jih je posvetil članom zadruga Plamen 1947. Besedilo na plošči se glasi:

PLAMEN, KI VAS OGREVA,
TUDI MENE OBSEVA,
VROČ SEM OD NJEGA IN SVETAL,
KAKOR BI SKUPAJ Z VAMI KOVAL.

O. Župančič

Po ogledu Kroke se bomo spet vrnili do križišča pred šolo na Lipnici. Od tod se lahko povzpne na nasprotni strani na Dobravo, rojstni kraj *Janeza Miheliča* (r. 1750, u. po letu 1792 neznano kje), Pohlinovega učenca in zbiralca slovenskih pregovorov. Žal se je njegov rokopis pregovorov izgubil. V prvem zvezku *Pisanic* je leta 1779 objavil pesmico *Mila pesem*.

Ob potoku Lipnici krenemo proti Podnartu. V vasici Češnjici se je rodil pisatelj *Joža Vovk* (r. 1911, u. 1957 na Jezerskem). Služboval je kot duhovnik po raznih krajih. Pesmi pa je objavljial v *Mladiki*, *Domu in svetu* in *Slovincu*. Izdal je zbirki *Izgnanci* (Beograd 1945) in *Pesmi* (Lj. 1956). In kdo ne pozna njegove mladinske proze, zlasti del *Zaplankarji* (Kranj, 1941) in *Naš Buček* (Lj., 1943)?

V Podnartu pa se je rodil *Ivan Podržaj* (r. 1888), časnikar in pisatelj, ki je pričel objavljati pesmi v *Zori* in *Mentorju*. V reviji *Življenje in svet* je objavljajl roman *Krivda Elija Piona* (1931), napisal pa je še povest *Strte peruti* (1937).

Tako smo končali ogled zanimive in tudi v drugih pogledih privlačne Lipniške doline.

V. Bohinj

Z Bleda se po cesti pripeljemo v Bohinj, eno najlepših alpskih dolin.

Malo pred Bohinjsko Bistrico so Bitnje, rojstna vas *Mileta Pavlina* (r. 1926), danes novinarja in urednika. Napisal je vrsto del v prozi, ki spominjajo na obdobje narodnoosvobodilnega boja (Jurišni bataljon, Najhuje je biti sam, Spomladanski mraz).

Pred seboj bomo na levi nad železniško progo zagledali grič, ki naj bi bil nekdanja trdnjava Ajdovski gradec. Tu se je boril Prešernov junak Črtomir »za vero staršev, lepo bog'njo Živo, za Črte, za bogove nad oblaki«.

Največji kraj v vsem Bohinju je Bohinjska Bistrica. Tu je imel svojo graščino Žiga Zois, lastnik številnih rudnikov in fužin na Gorenjskem, v Bohinju zlasti na Rudnici (hribu med obema bohinjskima dolinama) in v Stari fužini. Barona Žiga Zoisa (r. 1747 v Trstu, u. 1819 v Lj.) poznamo kot vnetega privrženca prosvetljenstva in kot mecena. Pri njem so se shajali vsi pomembnejši naši izobraženci (Kopitar, Linhart, Vodnik, Japelj).

Do Zoisove graščine pridemo preko mostu pri današnji bencinski črpalki na levo. Pot nas kar sama pripelje na cilj.

V Bohinjski Bistrici je bila rojena *Joži Munih* (1906), ki piše krajšo in daljšo večerniško prozo. Pred vojno je pisala v *Ženski svet*, po vojni pa je objavila pripovedi *Ljudje iz Stražišča*, 1961 in *Sadovi zla*, 1963.

Omenim naj, da je v Bohinjski Bistrici nekaj časa služboval kot kaplan tudi pisatelj *Fran Saleški Finžgar* (1895 in 1896), za njim pa njegov prijatelj, pesnik *Anton Medved* (r. 1869 v Kamniku, u. 1910 na Turjaku).

Iz Bistrice se odpravimo proti Bohinjskemu jezeru. Kmalu se od glavne ceste odcepi pot, ki nas preko mostu čez Savo pripelje v vas Brod. Tu se je rodil pisatelj *Janez Mencinger* (r. 1838, u. 1912 v Krškem). Po študiju prava na Dunaju je služboval v Brežicah kot pripravnik in v Kranju ter Krškem kot odvetnik. Njegovo ime in delo je znano, zato naj omenim samo dela, ki so povezana z Bohinjem. To so *Bore mladost* (1862), *Moja hoja na Triglav* (1897), *Vodnikov »Vršac«*, potlej pa še nekaj (LZ 1885) in spis *Ajdovski gradec* (LZ 1883). Na Mencingerjevi rojstni hiši je tudi spominska plošča, ki so jo odkrili 9. julija 1922. Hiša, ki se ji po domače pravi pri Grogorju, ima hišno številko 23.

Ko se spet vrnemo na glavno cesto in prispemo do jezera, si ogledamo freske v cerkvi pri sv. Janezu ter se z mostu razgledamo po jezeru in vencu gora nad njim.

Ob jezeru (mimo cerkvice sv. Duha) se od hotela Zlatorog napotimo proti planskemu domu Savica in od tod naprej k slapu.

Ob razgledni hišici pred slapom opazimo spominsko ploščo z latinskim besedilom, ki ga je dal na čast avstrijskemu nadvojvodi vklesati Žiga Zois. Besedilo je sorazmerno težko brati, ker ga vneti obiskovalci iz leta v leto bolj uničujejo s svojimi podpisi. Napis se glasi:

IOANNI ARCHIDVCI AVSTRIAE
GEOGNOSTAE
ORIGINES CALCAREI ALPINI SCRVTANTI
AD FONTEM SAVI
VIII. IDVVM IVLII MDCCCVII
D D D
ZOIS METALL. BOHINENS. CVLTOR
LENARD KELBEL IS BOHINSKE BELE VSEKAL

Pred imenom kamnoseka je vklesan grb.

Ob pogledu na mogočni slap nam kar sami od sebe prihajajo pred oči prizori iz Prešernovega Krsta pri Savici. Tu naj spomnim samo še na to, da je podoba slapa objavil že Valentin Vodnik v svoji prvi zbirki »Peľme sa pókúfhino« 1806.

Peš se vrnemo do jezera in ob njem (lahko tudi po severni strani) do Stare Fužine. Tu so marsikje še vidni sledovi Zoisovih naprav za topljenje železa in ob vhodu v dolino Voje tudi mogočnejša hiša, v kateri so živeli fužinarji.

Skozi Srednjo vas, Češnjico in Jereko se odpravimo proti Koprivniku. Tu nas spominska plošča na sprednji strani župnišča spomni na *Valentina Vodnika*, slovenskega pesnika, ki je tod kaplanoval. Spominska slavnost v spomin Valentina Vodnika na Koprivniku je bila leta 1893. Govornika sta bila Janez Ažman (gl. IV. poglavje) in Fran Levec. Plošča ima na levi letnico 1793, na desni pa 1893. Poleg besedila »Spominu stoletnega godu koprivniške fare in njenega prvega duhovnega očeta Valentina Vodnika postavili častilci Vodnikovi«, so vklesani še pesnikovi naslednji verzi: »Rodila Te Sava / ljubljansko polje, / navdale Triglava / Te snežne kope.«

Kakor je baron Žiga Zois navdušil za dramatikona Antona Tomaža Linharta, tako je tudi Valentina Vodnika, s katerim se je seznanil prav v času (1793), ko je bil le-ta na Koprivniku, pritegnil v svoj krog in mu preskrbel tudi službo v Ljubljani.

Ko omenjam pesnika Vodnika, naj še dodam, da je bil eden prvih planincev in občudovalcev naših gora (prim. njegovo pesem Vršac), zato ni čudno, če so po njem poimenovali planinsko kočona Velem polju, ki so jo odpri že leta 1895.

Na Koprivniku je služboval nekaj let tudi Janez Jalen (gl. II. poglavje), ki je napisal povest Cvetkova Cilka. V njej je upovedil smrt pesnika *Ivana Sadarja*, ki se je rodil v Cerovcu pri Litiji 1890, umrl v Ljubljani 1926, pokopan pa je na Koprivniku.

S Koprivnika se v dolino lahko vrnemo po isti poti, lahko pa se skozi Gorjuše in preko Pokljuke odpravimo na Bled.

hrano za več dni, globoko zamrzovati. Prav pri tem tipu zvez prihaja včasih do zamenjave z glagolom *zmrzovati*, *zmrzniti* (*zmrzniti hrano, živila*). Kot smo že videli, glagol *zmrzniti* nikjer ni razvil prehodne rabe; torej je raba tega glagola v navedenih primerih neupravičena. Bistveni elementi, ki smo jih že našli pri drugih prehodnih rabah glagola *zamrzovati*, pridejo tudi tu v poštev. Še vedno gre za namenskost (predpona *za-*), za ohranitev česa za določen čas v nespremenjenem stanju, ki je doseženo tako, da se omeji proces, poimenovan z glagolom *zmrzovati*. Zato bi se morali v tovrstnih zvezah držati glagola *zamrzniti*, in tudi vsa nova poimenovanja, ki so v zvezi s to dejavnostjo, bi morali izpeljevati iz njega, torej: *zamrzovati živila, hrano; zamrzovalni postopek; odtajati kaj iz zamrznjenosti* (ne iz *zmrznjenosti*); (*globoko*) *zamrzovanje; zamrzovalna skrinja, zamrzovalnik.*

Niko Rupel

Radovljica

LITERARNOZGODOVINSKE EKSURZIJE PO GORENJSKEM*

VI. Zgornjesavska dolina

(od Most skozi Javornik, Jesenice, Dovje in Kranjsko goro do Rateč)

V Mostah pri Žirovnici, ki so stisnjene pod Stolom ob strugi Završnice, se je rodil narodni buditelj *Janez Krstnik Kersnik* (r. 1783, u. 1850 v Ljubljani). Kot profesor fizike in kemije na liceju v Ljubljani je bil Prešernov učitelj in tudi prijatelj. Poučeval je Matijo Čopa ter budil v učencih narodno zavest. Za širšo javnost je predaval v slovenskem jeziku. Čeprav se sam ni literarno udejstvoval, je pomembno vplival na svoje sodobnike. Da je bil *Janez Kersnik* zares cenjen, priča tudi pesem »Venec hvaležnosti in spoštovanja Gospodu Janezu K. Kersniku...«, objavljena ob njegovem godu v Novicah l. 1844 (št. 27). V naslednjih letih so izhajale podobne hvalnice *Kersniku* v Novicah z naslovom *Kresni žarki*. Tako ga je po njegovi smrti 1850. proslavil kot naravoslovca v Ljubljanskem časniku v *Kresnih žarkih* tudi *Janez Trdina*. — *Janeza Krstnika Kersnika* vnuk je bil slovenski pisatelj *Janko Kersnik*.

Ko zapuščamo Moste, se spomnimo še na hidrocentralo, katere gradnjo nam je popisal pisatelj *Finžgar*.

Na poti proti Jesenicam se ustavimo na Javorniku. Tu se je rodil pesnik *Vojteh Ulrich* (Ullrich) leta 1862. Njegov oče je bil ravnatelj *Zoisovim fužinam*. Po nižji gimnaziji v Kranju je končal višjo v Ljubljani in nameraval v Gradec študirati jezikoslovje, a je zbolel in prej umrl (1880 v Kranju). Zlagal je slovenske in celo hrvatske pesmi. Po njegovi smrti je LZ leta 1881 (str. 616-17) objavil štiri njegove pesmi (*Zadnja želja, Nova ljubezen, nove bolesi, Tiha ljubezen in Srcu*).

* Prvi del je bil objavljen v JiS v letošnji 4. številki.

Na Javorniku je bil doma tudi dramatik *Franc Klinar* (r. 1896, u. 1945 na Jesenicah). Zaposlen je bil v železarni na Jesenicah. Poleg dram (npr. *Plavž*, *Mejniki*, *Gorenjski punt*, *Vida Staša*) je pisal pesmi in dramatiziral nekaj Jurčičevih povesti.

Od sodobnikov je doma z Javornika *Zdravko Slamnik* (r. 1932), ki od 1956 uprablja psevdonim *Pavle Zidar*. Piše poezijo in prozo. Prva njegova pesniška zbirka *Kaplje ognjene* je izšla v Ljubljani 1960, prva knjiga s prozo pa 1962 (*Soha z oltarja domovine*).

Na Jesenicah, ki so znane že od nekdaj po železarstvu, naj na prvem mestu omenim *Toneta Čufarja* (r. 1905, ustreljen 1942 v Št. Vidu), enega najvidnejših predstavnikov slovenske proletarske književnosti. Mladost je preživel v domačem mestu (Jesenice so bile proglašene za mesto 1929) in spoznaval proletarsko življenje v železarni in zunaj nje, kar je dalo pečat vsemu njegovemu kasnejšemu političnemu ter literarnemu delu. Od leta 1931 je živel v Ljubljani in Mariboru kot poklicni pisatelj. Med zadnjo vojno so ga italijanski okupatorji odpeljali v Gonars, od koder so ga prepeljali v Št. Vid, da bi ga predali Nemcem. Čufar pa je skočil s kamiona in skušal pobegniti proti gozdu, a so mu to preprečile sovražnikove krogle.

Uveljavil se je kot pesnik, pisatelj in dramatik. Tako je npr. v LZ 1932 (str. 267) objavil pesem *Beseda fabriških težakov*. Izdal je knjigi *Februarska noč* in *Zlata veriga* ter napisal 5 dramskih del (*Jutranja molitev*, *Tragedija v kleti*, *Polom*, *Ameriška tatvina*, *Mali babilon*). Čufarjevo socialno dramo *Jutranja molitev* so uprizorili člani dramskega odseka jeseniške Svobode že 1. 1927, *Tragedijo v kleti* pa 1931. Po osvoboditvi je izšel njegov roman *Pod kladivom*.

Na Jesenicah so po Tonetu Čufarju poimenovali gledališče, osnovno šolo in trg. Nanj pa spominja tudi napis na rojstni hiši (Cesta 1. maja št. 69), ki se glasi:

Iz te hiše sta odšla
v NOV brata
Tone Čufar
in
Jože Čufar

Literarno znan je Jeseničan *Miha Klinar* (r. 1922), ki piše poezijo in prozo. Sodeloval je v narodnoosvobodilnem boju. Prve pesmi je objavil v Mentorju leta 1939/40, danes pa jih objavlja v raznih revijah. Poleg pesniških zbirk (npr. *Mrtvi bataljon*, *Jesenice 1945*; *Zeleni torzo*, *Kranj 1958*) je znana tudi njegova proza o narodnoosvobodilnem boju in delavskem gibanju na Gorenjskem.

Preden zapustimo Jesenice, povejmo, da je bil tu doma *Frančišek Herbitz* (r. sredi 18. stoletja, u. po letu 1809 verjetno na Dunaju), bibliotekar, Kopitarjev znanec in Pohlinov prijatelj. Med drugim se je ukvarjal z literarno zgodovino Kranjske.

Ko zapustimo Jesenice, se po ozki dolini skozi Hrušico peljemo ves čas po levem bregu Save Dolinke. Na levi se strmo dviga Mežaklja, ki jo je v pesmi *Veš*, poet, svoj dolg? leta 1941 omenil tudi Oton Župančič.

Kmalu se dolina nekoliko razširi in že smo na Dovjem. Tu se je vredno ustaviti že zaradi lepega pogleda na Triglav in na niže ležečo Mojstrano.

Na Dovjem je bil rojen *Janez Brenc* (r. 1818, u. 1870 na Uncu), duhovnik, ki se je uveljavil kot šolnik in pisec. V Danici je pisal o šolskih stvareh, objavil pa je tudi eno pesem.

Z Dovjega ne moremo oditi, dokler ne omenimo *Jakoba Aljaža* (r. 1845 blizu Smlednika), ki je tu služboval kot župnik od 1889. do svoje smrti (1927). Uveljavil se je kot glasbenik in kot planinski delavec, saj je zgradil že leta 1895 Aljažev stolp na vrhu Triglava, kasneje dom v Vratih ipd. Na željo Slovenske matice je začel 1896 sestavljati Slovensko pesmarico, ki vsebuje ljudske in umetne pesmi z napevi. Omenim naj, da je Aljaž uglasbil veliko pesmi na besedila Simona Gregorčiča. V Planinskem vestniku je v letniku 1922/3 objavil Planinske spomine.

Na Jakoba Aljaža nas na Dovjem spominja njegov grob z napisom na nagrobni plošči ob vhodu v cerkev. — Na istem pokopališču so pokopani ponesrečeni alpinisti, med njimi nekatera znana imena iz slovenske kulturne preteklosti, kot planinski pisatelj in filozof *Klement Jug* (1898—1924).

Preden se poslovimo od Dovjega, se spomnimo še na Finžgarjev idilični ep Triglav (Dom in svet 1896). Delo je sicer nastalo v času, ko je služboval pisatelj v Bohinju (1895), a upovedeni prostor v njem se pričinja v Mojstrani in Mina z Dovjega je upesnjena po resničnem dekletu, prav tako pastir Miha, ki je pesniška upodobitev znanega gorskega vodnika iz Mojstrane.

Če utegnemo, lahko Finžgarjevi pesniški osebi pospremimo na njuni poti vsaj do zanimivega slapa Peričnika v dolini Vrata.

Ko smo si na poti skozi vas Gozd ogledali Martuljkovo skupino, se odpravimo v Kranjsko goro. Ta je dandanes znana predvsem ljubiteljem zimskega športa. V njej pa se je rodilo kar lepo število književnikov.

V začetku prejšnjega stoletja se je tu rodil *Jurij Volc* (Volec) (1805, u. 1885), po poklicu duhovnik, ki je zbiral in pisal prislovice ter kratke pesmice o vremenu. Za svoj čas je pisal lepo in vzorno slovenščino. S prispevki je sodeloval v Zgodnji Danici. Pripravil je tudi več knjig za cerkveno rabo.

Iz Kranjske gore je bil dalje *Simon Robič* (r. 1824, u. 1897 na Šenturški gori), duhovnik, ki se je zanimal za naravoslovje in je svoje spise pošiljal v Novice. Leta 1882 je npr. objavil *Kratke popotne črtice polžarja*. Kot zanimivost naj dodam, da so njegove bogate zbirke hroščev in polžev danes v ljubljanskem naravoslovnem muzeju.

V Kranjski gori je bil doma tudi narodopisni pisatelj *Janez Majciger* (r. 1829, u. 1909 v Mariboru). Bil je Janežičev dijak v Celovcu. Sodeloval je pri raznih časopisih, npr. pri Slaviji. Objavil je razlagalno pripovedko o Mlinarici, strmi skali pri Mojstrani, napisal ljudsko povest *Bratovska ljubezen* ter bil soavtor razprave *Zgodovina Slovanstva* v knjigi *Slovanstvo*, ki jo je izdala Slovenska matica 1873.

Eden največjih popotnikov svojega časa *Josip Lavtižar* je bil prav tako doma iz Kranjske gore (r. 1851, u. 1943 v Ratečah). Kot duhovnik je služboval v raznih krajih, med drugim v Gorjah, na Bledu, od 1896 pa v Ratečah. Svoje popotne

vtise je objavljaval od 1878 dalje v Novicah, Slovencu in drugih časopisih. Poleg cele vrste krajših potopisov iz domače okolice in tujine je objavil pet potopisnih knjig (Med romanskimi narodi 1901, Pri Jugoslovanih 1903, Pri severnih Slovanih 1906, V petih letih okrog sveta 1924, V Kartago 1930). Leta 1911 je izdal ljudsko igro Ne v Ameriko! V samozaložbi pa je 1935 natisnil nekakšen biografski roman Primož Trubar s podnaslovom Verska slika našega naroda iz 16. stoletja.

Kot mladinski pisatelj se je uveljavil v Kranjski gori rojeni *Josip Vandot* (r. 1884). Po gimnaziji, ki jo je končal v Novem mestu, je služboval pri železnici. Po upokojitvi leta 1922 se je še bolj posvetil pisateljstvu. Med narodnoosvobodilnim bojem so ga izselili v Bosno in je umrl za posledicami bombardiranja v Trnjanski Kuti 1944. Svoje spise je objavljaval v raznih glasilih. Naši mladini je znan zlasti po zgodbah o Kekcu (Kekec na hudi poti, Kekec na volčji sledi, Kekec nad samotnim breznom). Njegove povesti so postale tudi osnova za vse tri slovenske filme o Kekcu. Na Vandota nas v Kranjski gori spominja spominska plošča na rojstni hiši z naslednjim besedilom:

TUKAJ RODIL SE JE JOSIP VANDOT.
PISAL JE KNJIGE ZA MLADI ROD.
ŽIV OHRANILI MU BODO SPOMIN
KEKEC IN MOJCA IN KOSOBRIN.

15. I. 1884 — 11. VII. 1944

Iz Kranjske gore prispemo skozi vas Podkoren v Rateče, zadnjo vasico pred današnjo jugoslovansko-italijansko mejo. Najverjetneje je prav tu med leti 1362 in 1390 nastal znani slovenski rokopis, imenovan Rateški. Imenujemo ga tudi Celovski rokopis, ker ga hrani Zgodovinsko društvo v Celovcu. Vsebina tega rokopisa so tri molitve, na prazni strani pa je kasneje pripisanih več zapiskov o Marijini bratovščini v Ratečah ter o duhovnikih, umrlih v Podkorenu.

Ko se bomo na naši poti spomnili na vse besedne ustvarjalce tega dela Gorenjske in si ogledali, kar je bilo naštet, nam bo ostalo še dovolj časa, da bomo uživali ob naravnih lepotah Zgornjesavske doline.

Zapiski, ocene in poročila

NEKAJ PRIPOMB OB STAROGORSKEM ROKOPISU*

Najdba starogorskega rokopisa je znova odprla staro in zanimivo vprašanje, ali naj ohranjene slovenske srednjeveške zapise verskih obrazcev štejem za naključne pojave pisane srednjeveške slovenščine, ki med seboj nimajo prave organske slovstvene zveze (F. Kidrič), ali naj v njih gledamo znamenja oziroma priče že neke globlje, povezane in trdne cerkvene slovstvene tradicije, ki deluje od brižinskih spomenikov naprej pa vse do Trubarja (I. Grafenauer). Prispevki na to témo v zadnji številki Jis

se z izjemo Logarjevega, ki ne razpravlja neposredno v to problemsko smer, zelo očitno odločajo v prid Grafenauerjevi tezi. Pri tem pa ni mogoče mimo vtisa, da nekatere pojave, ki bi bili pred dokončno presojo stvari potrebni razmisleka, puščajo še ob strani. V zvezi s tem bi Bredi Pogorelec in Jožetu Koruzi kot avtorjema dveh pri-

* Z razpravo o starogorskem rokopisu bomo zaradi odprtosti nekaterih vprašanj, ki jih zastavljata Paternu in Merku v svojih prispevkih, nadaljevali v prvi številki prihodnjega letnika. Op. ur.